

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

צו עיקול על בית המנוח
בגלל חוב הוצאות ההספדים בלווייה

תיק ממונות מס' 2316-עד

נושא הדיון

א' נתבקש ע"י ב' להתקין מערכת הגברה ללווייה של הרב ג'. את הבקשה מסר "בשם מפלגת ש"י" והוסיף שהמפלגה תשלם את העלות. תחילה סרב א' לבקשה משום שהזמן עד ההלוויה היה רק מספר שעות, אך נכנע להפצרות וסיכם על תשלום של 150.000 ש"ח "גם אם תהיינה תקלות". לאחר ההלווייה סרבו בניו של הרב המנוח לשלם את הוצאות ההגברה, משום "שב' אינו מוסמך להתחייב, והוא לא יסיים את שנתו". יו"ר מפלגת ש' השיב שאם א' יפחית את תביעתו בחצי יהיה מוכן לדבר אתו.

א' מבקש להזמין את הצדדים לבית הדין, ועד לדיון הוא מבקש - במעמד צד אחד - צו עיקול על בית הרב בעבור חובו, ולהתיר לו לאשרר צו זה גם בדרך חוקית. בית הדין נעתר לבקשה כדי למנוע התחמקות מתשלום כמו בקדירא דבי שותפי.

השאלות לדיון

- א. שכר פועל כדי שיעבוד אצל חברו.
- ב. הוצאות הלווייה על מי.
- ג. קבלו היורשים מנכסי המת במתנת בריא, האם גובין מהם את חובותיו.
- ד. האם מצוה על היורשים לפרוע החוב גם ממטלטלין.
- ה. סמכות בית הדין להוצאת צו עיקול.

תשובה

א. בגמ' ז"מ עו א': דתניא השוכר את הפועל לעשות בשלו והראהו בשל חצירו נותן לו שכרו משלם וחוזר ונוטל מצעה"ב מה שהנהגה אותו. לא לריכא דאמר להו שכרכס על צעה"ב. ע"כ. משמע דכיון דשכרו לעשות בשלו הו"ל כאילו אמר שכרכס עלי, לפיכך נותן לו שכרו משלם, אבל אם אמר צפירוש לפועלים לעשות בשל חצירו או אפילו סתמא אינו לריך לתת כלום משלו. וצתוס' שם קיח א ד"ה לעשות כתבו בשם ר"י דהא פשיטא דאם שכרו לעשות בשל חצירו שומעין לו אם אומר טול מה שעשית בשכרך. ואם צתוס' ד"ה כאן, למאי דס"ד השתא אמאי ל"ל לו טול מה שעשית בשכרך יאמר לא אתן לך כלום כיון שלא עשית לי כלום. ע"כ. ומשמע דאם לא אמר לפועל שכרך עלי, כיון ששכר אותו לעשות מלאכה לחצירו, אומר לו לא אתן לך כלום, שלא עשית לי כלום. עיי' פס"ד ירושלים כרך ב עמ' רלז.

ובשו"ת הרשב"א ח"א סי' אלף קנז (הוזכר צ"י סו"ס שלג): שמעון שכר את ראובן לשנה, אע"פ ששכרו ללמד תינוקות חצירו, חייב ליתן לראובן זה שכרו משלם וכדתניא פרק האומנין השוכר את הפועל לעשות בשלו וכו'. ע"כ. ופסק באהבת חסד פ"י ס"ב שאם אמר לפועלים שכרכס עלי אפילו הודיעום שהוא שליח ואין המלאכה שלו הוא חייב בשכרם. ועיי' פס"ד ירושלים כרך ה עמ' קלג.

אמנם עיי' משפטי שלמה להגרש"ש קרלין ז"ל סי' טז צעוד שנתקבל לשיצה בחיפה והוא לא ידע שהשיצה קשורה עם ההנהלה בירושלים, וחשב שזה מוסד עצמאי ובעליו הוא המנהל, אזי המנהל הוא הצע"ד, אף שלמעשה ההנהלה בירושלים הם הצעלים של המוסד, וחיוצ התשלומים של השכירות חל על המנהל, אמנם יכול גם לתבוע מההנהלה מדין שעבודא דר"כ, שהרי המנהל יכול לתבוע את ההנהלה על מה ששילם לעובד, אמנם מאחר שהדבר ידוע שהשיצה בחיפה היא חלק בלתי נפרד מהשיצה המרכזית בירושלים, לאו כל כמיניה של העובד לומר שהוא לא ידע מזה, ע"כ צרור שמעולם לא נתחייב המנהל של הסניף לשלם לתבוע אלא רק בתור שליח של ההנהלה בירושלים, ואף שמשלם צ'יקים שלו, אבל הכסף שהוא משלם הוא לא מכסף שלו, ע"כ הנתבע הוא ההנהלה שצירושלים ולא המנהל המקומי, ועליו להתדיין במקום הנתבעים. ע"כ.

ב. בגמ' סנהדרין מו ב: איבעיא להו הספידא יקרא דחיי הוי או יקרא דשכבי הוי, למאי נפ"מ, דאמר לא תספדוה להווא גברא, אי"נ לאפוקי מיורשין. ופרש"י: לאפוקי מיורשין על כרחן שכר הספדין אי יקרא דשכבי כי אמר לא תספדוהו ליתנין ליה ואי לא אמר ואמרי יורשין לא ניחא לן, כפינן להו, ואי יקרא דחיי הווא לדידיה לא ליתנין ליורשיו ליתנין. ובמסקנא בגמ' שם מו א יקרא דשכבי הווא. לפי"ז אם לא אמר המת כלום, ואמרו יורשיו לא ניחא לן, כפינן להו.

ופסק בשו"ע יו"ד סי' שדמ סעי' א': מלוא גדולה להספיד על המת כראוי ומלותו שירים קולו לומר עליו דברים המשכרים את הלב כדי להרבות זכיה ולהזכיר שצחו וכו'. ובסעי' ג: במקום שרגילין להשכיר מקוננות להספיד, חייב להשכיר מקוננות להספיד על אשתו, ואם לא רצה צא אציה ומשכיר ומוציא ממנו צעל כרחו. ובסעי' ט שם: יורשים שאינם רוצים לפרוע שכר הספדין מוציאים מהם צעל כורחם (ועיי' לפנת

פענח כלאים (דף טז טור ג, ומתני"ע דף סז טור ג ועוד מקומות), לדעת רש"י כתובות סט ב החיוב הוא על הנכסים מחמת חוב המת שאותו לא ירשו היורשים, ולדעת הרמב"ם זכיה ומתנה פי"א הכ"ד החיוב הוא על היורשים שגם חוב זה הם ירשו. ועיי' דובב מישרים ח"א סי' יט).

ובנידון דידן אין יורשי הרב יכולין לפטור עלמן מחיוב שכירות ההגברה להספדים, וכמו שפסק השו"ע הנ"ל שמוציאין מהם צעל כרחם.

ג. בשו"ע אבהע"ז סי' ק סעי' א נחלקו המחבר והרמ"א אם כתובה נגזית ממתנה מחיים שנתן הבעל ליורשיו, למחבר אם מכרם הבעל או נתנם במתנת צריא אינו גובה מהם, ולרמ"א בשם י"א (הגהות מיימוני פ"ו ומהרא"י סי' פו ומהרי"ו סי' קנו) דוקא שנתן לאחרים, אבל אם נתן ליורשיו במתנת צריא גובאת כתובה מהם. ועיי' ח"מ סי' לג ס"ק לג שהצ"ח מהמרדכי שיי"א דמתנת צריא לצניו הוי כירושא. משמע דלאו דוקא לענין כתובת אשה, אלא ה"ה לכל חובות המת מתנה מחיים לצניו דינה כירושא. וכ"כ בנתה"מ סי' רמו ס"ק א לדעת המרדכי מה שנתן ליורשיו דינו כירושא. אבל התומים סי' קז סוף ס"ק ה כתב דלא כתב המרדכי שדינו כירושא אלא לגבי חוב הכתובה בלבד דהפקיעו חכמים מכח תקנת אושא אבל שאר צע"ח אינן יכולין לגבות מהמתנה, אלא שאם נראה לצי"ד שכוונת הנותן רק לערמה ותחבולה להפקיע החוב, כח צי"ד יפה לבטל ערמתו, והוא עשה שלא כהוגן וכי'.

ועיי' פס"ד ירושלים כרך יא עמ' רסב אם המוחזק ספרדי יכול לומר קים לי כהמחבר נגד הרמ"א.

ד. בגמ' צ"ק יד ב וש"ע סי' קז סעי' ג נפסק שמדין הגמ' אין זכות לבע"ח לגבות מן הירושא אלא קרקעות בלבד אבל המטלטלין אין משתעבדים, ומתקנת הגאונים שיגבה גם ממטלטלין, עיי' ג"י סוף צ"ב. אך בשו"ת ראצ"ן סי' קז כתב דהאידנא מטלטלין משתעבדי מדינא, והוצא בש"ך סי' קז ס"ק ב וס"ק ח, וסי' קח ס"ק כב, ובנובי"ת חו"מ סי' נג. ועיי"ש סוף סי' לא, וחזו"א צ"ק סי' טו אות לג, בדעת השו"ע.

ואמר אצ"י בגמ' כתובות לא ב דמלוה על היתומים לפרוע חוב אביהם, וכתבו תוס' צ"ב קנז א דאיירי שם במטלטלין שירשו שהיא מלוה בלי כפיה.

ה. המקור להולאת לוי מניעה ועיקול הוא בדברי הרא"ש צ"ק פ"ק סי' ה: וכן מלאתי בשם הגאון ז"ל כתוב: דתקנתא דרבנן הוא, באינש דמפסיד נכסיה, משום השבת אבידה. ולי נראה דלא לריכנא לתקנתא דרבנן אלא דין גמור הוא, שחייב אדם להליל עשוק מיד עשוקו בכל טלדקי דמלי למיעבד. וכ"כ בשו"ת הרא"ש כלל לז סי' ד. וכתב בשו"ת מהרש"ך ח"ג סי' נח שדן בשאלה אם כל בית דין רשאי לעכב או רק צי"ד מוחזק ומומחה, עפ"י מש"כ במ"מ מלוה ולוה פ"ב ה"ד שהדיין יש לו לחתוך הדין לפי האמת אפילו חוץ מן הדין, שאין בכל צי"ד כח בזה אלא"כ הוא צי"ד חשוב ומוחזק בחכמה וחסידות, ומסיק המהרש"ך דמ"מ האמת הוא שכל דיין או בית דין סגי לעכב אע"פ שלא יהיה כ"כ מוחזק ומומחה. ודייקו צפד"ר כרך ב עמ' 73 שגם דיין יחיד רשאי לעכב כדי להליל עשוק מיד עשוק, לפי שמעשה העיכוב אינו ככל

מעשה צי"ד הדן לחייב את החייב מעלס הדין, אלא מעשה עפ"י הלכה מיוחדת להליל עשוק מיד עשוק. וצו"ת דברי חיים מלאנו ח"צ סי' ז כתב: מנהגנו לעקל אפי' על טענה כל דהו. וכיון שזו מניעה אינו ככל מעשה צי"ד הדן לחייב את החייב מעלס הדין, אלא מהלכה מיוחדת כדי להליל עשוק מיד עשוק, ע"כ גם אם היה הדיין קרוב של לך מהלדדים מחוייב הוא להליל העשוק מיד עשוק, ורשאי הדיין - ואף חייב - להליל העשוק גם במעמד לך אחד בלבד, עד לבירור הדין צצ"ד.